

D66 doet er verstandig aan 'ja' te zeggen tegen akkoord

Verwerping van het coalitie-akkoord betekent chaos binnen D66

De fractievoorzitters van CDA, VVD en D66 hadden deze week amper twee dagen onderhandelen nodig om tot een akkoord te komen over de voorwaarden waaronder D66 zal blijven deelnemen aan het kabinet-Balkenende II. Aanstaande zaterdag het onderhandelingsresultaat tijdens een extra partijcongres aan de leden van de partij worden voorgelegd. Voor de tweede maal in twee jaar ligt het lot van het kabinet-Balkenende II in handen van de leden van D66.

In 2003 trad D66 toe tot het tweede kabinet-Balkenende met als belangrijkste speerpunten: investeringen in de kenniseconomie en het onderwijs en investeringen in een 'nieuwe overheid' door democratische hervormingen en deregulering. Op basis van deze speerpunten en nog enkele andere 'winstpunten' (vergroening van het belastingstelsel, vraagsturing in de zorg, aanpak van afvloeiingsregelingen en beperking van het misbruik van de hypotheekrenteaftrek) stemde het D66-congres in met regeringsdeelname. De afgelopen week leek het echter alsof de regeringsdeelname van D66 alleen maar ging om de gekozen burgemeester en het nieuwe kiesstelsel. Het coalitie-akkoord van afgelopen zaterdag toont aan dat dat een misvatting is.

D66 is geen kritikeloos aanhanger van dit kabinet. De kleinste coalitiepartner onderschrijft weliswaar de hoofdlijnen van het kabinetsbeleid (de noodzaak tot hervormingen in de sociale zekerheid en maatregelen om de economie uit het slop te halen), maar in de uitwerking maken de Democraten vaak andere keuzes dan het kabinet. De afgelopen twee jaar heeft D66 zich tegen vele kabinetsvoorstellen gekeerd, net als dat de coalitiepartners CDA en VVD tegen diverse D66-voorstellen hebben gestemd. De D66-fractie in de Tweede Kamer verdedigt vaak in gezamenlijkheid met de andere partijen het kabinetsbeleid, maar staat niet minder vaak *tegenover* de coalitiepartners CDA en VVD.

Toch is de steun voor het kabinet-Balkenende II binnen D66 langzaam maar zeker afgebrokkeld. Lieten veel Democraten zich tijdens het befaamde partijcongres in Rotterdam in 2003 nog overtuigen dat D66 als de progressieve component in een verder conservatief kabinet veel programmapunten zou kunnen realiseren, inmiddels herkennen steeds minder D66'ers zich in het beleid van het kabinet, dat in de ogen van veel Democraten onversneden rechts-conservatief is. Daarbij gaat het dus niet alleen om de bestuurlijke vernieuwing.

Steeds meer D66'ers vragen zich dezer dagen openlijk af of de Democraten het tweede kabinet-Balkenende nog moeten blijven steunen. Ook vragen veel mensen binnen de partij zich af of D66 de volgende verkiezingen wel overleeft. Iedereen is zich bewust van de moeilijke positie waarin de partij zich bevindt. Terwijl vele D66'ers zich in het land met hart en ziel inzetten voor de partij en de Tweede Kamerfractie van D66 hard werkt en goede voorstellen doet, verbetert de electorale positie van de partij niet (in tegendeel) en neemt de onrust toe. De grote vraag is of het door Dittrich bereikte akkoord die onrust zal kunnen wegnemen.

Het grote winstpunt in dit akkoord is de 250 miljoen euro structureel en 500 miljoen euro incidenteel extra voor onderwijs, kennis en innovatie. Hierdoor kunnen de problemen in het VMBO worden verlicht, krijgt wetenschappelijk toponderzoek een impuls en kan een aantal plannen van het Innovatieplatform worden uitgevoerd. De Democraten kunnen hier zeer tevreden mee zijn.

De voorstellen voor hervorming van het mediabestel zijn niet nieuw. Staatssecretaris Van der Laan heeft deze voorstellen al geruime tijd in voorbereiding. In dit akkoord hebben de andere coalitiepartners zich nu aan de plannen van de D66-staatssecretaris gecommitteerd, hetgeen eveneens winst is, want hervorming van het omroepbestel staat al heel lang op de D66-agenda.

Het voorstel om een direct gekozen burgemeester in de Grondwet op te nemen, zullen veel Democraten een uitstekend plan vinden, maar het getuigt wel van politieke naïviteit. Nu reeds is immers al duidelijk dat dit voorstel niet de vereiste tweederde meerderheid zal halen. Het is mij niet duidelijk waarom er niet voor is gekozen om het voorstel om de kroonbenoeming uit de Grondwet te halen niet gewoon opnieuw wordt ingediend en parallel daaraan het voorstel voor wijziging van de Kieswet wordt aangehouden.

Omdat de Grondwetwijziging deze kabinetsperiode niet meer zal plaats vinden, hebben de coalitiepartijen besloten om gemeenten financieel te steunen indien zij lokale burgemeestersreferenda houden. Hiermee wordt de burger toch (en per direct) invloed gegeven bij de benoeming van de burgemeester. D66 wil weliswaar verder gaan, maar ten opzichte van de huidige situatie is het winst. Het voorstel laat zien dat de drie coalitiepartijen daadwerkelijk invloed uit handen durven geven, iets wat de PvdA vooralsnog weigert.

Het coalitie-akkoord is het minst duidelijk over wat dan heet de 'brede agenda van de bestuurlijke vernieuwing'. Op die agenda staat alleen een onderzoek naar mogelijkheden om de relatie kiezer-gekozene te verbeteren. De nieuwe minister voor Bestuurlijke Vernieuwing zal daartoe met voorstellen zal komen. Het akkoord bevat geen enkele concrete afspraak op dit terrein en biedt derhalve geen enkele garantie dat er door dit kabinet daadwerkelijk nog iets op dit punt gerealiseerd gaat worden. Voor de D66'ers die de bestuurlijke vernieuwing hoog in het vaandel hebben, zal het coalitie-akkoord op dit punt teleurstellend zijn.

Al met al bevat het zaterdagavond door CDA, VVD en D66 gesloten akkoord weinig ècht indrukwekkende voorstellen en afspraken. De extra investeringen in onderwijs, kennis en innovatie zijn voor D66 winst, maar niemand zal tegen dit soort investeringen zijn. Op het punt van bestuurlijke vernieuwing heeft D66 geen harde concessies kunnen afdwingen. Wel toont het akkoord aan dat Dittrich beseft dat een groeiend deel van de D66-achterban er belang aan hecht dat D66 inzet op een 'bredere agenda' dan louter bestuurlijke vernieuwing. Met name dat deel van de achterban dat onderwijs en innovatie als belangrijkste speerpunt ziet, zal tevreden zijn met dit akkoord. Het akkoord zal de onvrede die bij een aantal andere D66'ers leeft over andere punten van het kabinetsbeleid echter niet wegnemen. Veel Democraten missen de aandacht voor natuur en milieu, willen maatregelen tegen de schrijnende omstandigheden in de ouderenzorg en pleiten voor een humaner asielbeleid. Die onvrede zal door dit akkoord niet worden weggenomen.

Maar op het partijcongres van D66 zullen ook andere factoren een rol spelen bij de afweging of D66 deel moet blijven uitmaken van dit kabinet. Een vraag die daarbij een rol speelt, is waar D66 meer belang bij heeft: meedoen aan dit kabinet en proberen om zoveel mogelijk eigen punten te realiseren, of uit het kabinet treden en vervolgens buitenspel staan. Ook zal meespelen dat D66 twee moeilijke jaren achter de rug heeft in een kabinet dat veel kritiek krijgt omdat ze vergaande hervormingsmaatregelen heeft genomen. Nu uit het kabinet treden betekent dat het aan anderen zal zijn om te oogsten wat dit kabinet heeft gezaaid. Die beloning zullen veel Democraten de PvdA niet gunnen.

Boris Dittrich zal het akkoord aanstaande zaterdag tegenover het partijcongres van D66 verdedigen. Als het congres het akkoord verwerpt, dan valt niet alleen het kabinet, maar dan komt ook D66 zelf in grote problemen. In de eerste plaats zal de positie van Dittrich als fractievoorzitter van D66 onhoudbaar worden. Maar niet alleen de positie van Dittrich staat op het spel; een 'nee' van het congres betekent een breuk tussen de Tweede Kamerfractie van D66 (die het akkoord steunt) en de achterban. Indien ook het Landelijk Bestuur van D66 (voorgezeten door kandidaat-minister Alexander Pechtold) zich achter het gesloten akkoord opstelt, dan zal bij verwerping van het akkoord ook het Landelijk Bestuur van D66 in een moeilijke positie komt. Met andere woorden: verwerping van het akkoord door het congres zal resulteren in chaos binnen D66. De partij brengt zichzelf dan meer schade toe dan dit kabinet waard is.

Alles bij elkaar opgeteld zullen de Democraten aanstaande zaterdag waarschijnlijk een pragmatische afweging maken en concluderen dat het verstandiger is om met het door Dittrich gesloten akkoord in te stemmen.

Menno van der Land

politicoloog en auteur van *Tussen ideaal en illusie – de geschiedenis van D66, 1966-2003*